

Луценко І. В.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розкривається законодавче та нормативно-правове підґрунтя запровадження інклюзивної освіти в Україні. На основі системного аналізу міжнародного досвіду, сучасного стану розвитку інклюзивної освіти в Україні виявлено ступінь відповідності національного законодавства в галузі освіти міжнародним стандартам забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребам та визначено шляхи удосконалення механізмів державного управління інклюзивною освітою в Україні.

Ключові слова: *інклюзивне навчання, діти з особливими освітніми потребами, педагогічний супровід, асистент вчителя, індивідуальна програма розвитку.*

Луценко И. В.

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ВНЕДРЕНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье раскрываются законодательные и нормативно-правовые основы внедрения инклюзивного образования. На основании системного анализа международного законодательства, современного состояния развития инклюзивного образования в Украине выявлено степень соответствия национального законодательства в сфере образования международным стандартам обеспечения права на образование детей с особыми образовательными потребностями и определено пути усовершенствования механизмов государственного управления инклюзивным образованием в Украине.

Ключевые слова: *инклюзивное обучение, дети с особыми образовательными потребностями, педагогическое сопровождение, ассистент учителя, индивидуальная программа развития.*

Inna Lutsenko

LEGAL ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE

The article deals with the legal and regulatory basis for the implementation of inclusive education in Ukraine. Based on the system analysis of international experience, the current state of inclusive education in Ukraine the stage of responsibility of national legislation in the field of education with international standards to ensure the right to education of children with special educational needs were revealed and the ways of improving governance mechanisms of inclusive education in Ukraine were defined.

Keywords: *inclusive education, children with special educational needs, pedagogical support, teacher's assistant, an individual program of development.*

Процеси європейської інтеграції зумовлюють нові вимоги до системи освіти, зокрема, забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами, їх реабілітації та інтеграції в соціум.

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини, Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, яких на сьогодні стихійно інтегровано до загальноосвітніх навчальних закладів близько 100 тисяч, 45% з яких — це діти з інвалідністю.

Відповідно до Конституції України та законодавства у галузі освіти, реабілітації, соціального захисту, держава має забезпечити доступність до якісної освіти відповідного рівня дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожної дитини.

З ратифікацією Україною Конвенції ООН про права інвалідів розпочато докорінні зміни в організації навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, запровадження інклюзивного навчання, яке має гармонійно поєднатися з існуючою системою спеціальної освіти.

Актуальність проблеми інклюзивної освіти пов'язана, насамперед, з протиріччям між сучасними суспільними змінами та процесами в сфері інклюзивної освіти та державно-управлінським забезпеченням цих процесів.

З одного боку, суспільство зобов'язане дати можливість кожній людині, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом. Водночас, наше сьогодення — це зміна ціннісних орієнтацій в освіті, визначення розмаїття кожної дитини, обумовлене зміною освітньої парадигми на гуманістичну «освіта для всіх, школа для всіх».

З другого боку, успішне запровадження інклюзивного навчання потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази відповідно до міжнародних документів у сфері прав людини, реалізація та поширення інклюзивного навчання дітей у навчальних закладах шляхом удосконалення механізмів державного управління.

У Національній стратегії розвитку освіти України до 2021 року зазначено, що стратегія розвитку національної системи освіти має формуватись адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним

процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, чим забезпечити стійкий рух і розвиток України в першій половині XXI століття, інтегрування національної системи освіти у європейський і світовий освітній простір.

Сьогодні є два основні документи, які визначають міжнародну політику стосовно людей з інвалідністю — «Конвенція ООН про права інвалідів» та «План дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з обмеженими можливостями в суспільстві: покращення якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі в 2006-2015 роках».

Ключовими у наведених нормах, які є юридичними обов'язками держави, стало те, що право на освіту гарантується «кожній людині», «кожній дитині», «нікому не може бути відмовлено» у праві на освіту. Це означає, що у державних органів не може бути жодного повноваження, жодного варіанту визнати, що доступ комусь до освіти є неможливим, що немає можливості організувати процес навчання.

16 грудня 2009 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї».

Після ратифікації нашою державою Конвенції ООН про права людей з інвалідністю стандарти забезпечення права на освіту дітей з інвалідністю стали обов'язковими для виконання Україною. В свою чергу це зумовило зростання актуальності запровадження інклюзивного навчання.

Питання в тому — яким чином будуть забезпечені ці гарантії. І ці способи мають також базуватися на правах людини. Зокрема, не може бути сегрегації, не можна обмежити родинні зв'язки для забезпечення доступу до навчання. Необхідним є включення кожної людини у навчальний процес без будь-якої дискримінації. Тому інклюзивне навчання — це підхід до організації рівного доступу до освіти, надання освітніх послуг, що базується на принципах прав людини.

Право на освіту задекларовано Конституцією України та законодавством у галузі освіти.

Зокрема, статті 53, 46 Конституції України гарантують обов'язковість та доступність всіх ланок освіти: «Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [1].

Доступність освіти, можливість вибору навчального закладу та форми навчання гарантовано пунктом 1 статті 29 Закону України «Про освіту» та статтею 6 Закон України «Про загальну середню освіту». Із внесенням змін у 2014 році до Закону України «Про загальну середню освіту» в зазначеній статті робиться наголос на тому, що окрім зазначених раніше відмінностей громадянам України забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти у державних і комунальних навчальних закладах незалежно від особливостей інтелектуального, соціального і фізичного розвитку особистості.

Разом із тим, відсутність механізму запровадження інклюзивного навчання та недосконалість нормативно-правового забезпечення викликала певні труднощі у запровадженні таких змін.

Першим важливим документом у даному контексті стало розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 року № 1482 «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах до 2012 року». Це був впевнений поступ, який вивів систему освіти на усвідомлення нового стандарту у питанні забезпечення права на освіту дитини з особливими освітніми потребами.

Завдання, визначені Кабінетом Міністрів України, можна окреслити в такі основні напрями: аналіз вітчизняного законодавства у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів, розроблення нормативно-правових документів щодо механізму запровадження інклюзивного навчання; програмно-методичне забезпечення; підготовка педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; забезпечення архітектурної доступності навчальних споруд та приміщень.

Згодом Законом України «Про внесення змін до законодавчих актів України з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» від 6 липня 2010 року № 2442-VI внесено зміни до Закону України «Про загальну середню освіту» в частині функціонування спеціальних класів та класів з інклюзивним навчанням, виокремлення нового типу загальноосвітнього навчального закладу — навчально-реабілітаційного центру для навчання дітей із складними вадами розвитку та надання реабілітаційних послуг учням класів з інклюзивним навчанням, і введення на законодавчому рівні нового терміну — «діти з особливими освітніми потребами» [2].

Проблемним залишається питання визначення єдиної термінології з орієнтиром на соціальну модель інвалідності. Зокрема, у За-

коні України «Про загальну середню освіту» використовуються терміни «діти, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку» та «діти з особливими освітніми потребами».

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» № 1324 від 5 червня 2014 р. внесено зміни в статтю 21 Закону України «Про загальну середню освіту» щодо соціального захисту дітей з особливими освітніми потребами, які відповідно до зазначеної норми забезпечуються безоплатним гарячим харчуванням протягом усього періоду навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» № 1324 від 5 червня 2014 р. внесено зміни до Закону України «Про дошкільну освіту» в частині створення інклюзивних груп для виховання та навчання дітей з особливими освітніми потребами [3].

В Законі України «Про дошкільну освіту» робиться наголос на потребах дитини, а не обмеженнях, викликаних фізичним чи психологічним станом. Зокрема, визначено, що у всіх типах дошкільних навчальних закладів при реалізації права дітей на дошкільну освіту враховуються особливі освітні потреби у навчанні і вихованні кожної дитини, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами відповідно до принципів інклюзивної освіти [4].

Разом із тим, наявність розгалуженої мережі дошкільних навчальних закладів компенсуючого типу гальмує запровадження інклюзивного навчання у дошкільлі. Всі намагання батьків віддати дитину з особливими освітніми потребами у групу загального розвитку дошкільного навчального закладу за місцем проживання, як правило, зустрічаються з низкою перешкод: організаційних, кадрових, методичних тощо.

Прогресивним у розвитку дошкільної освіти є створення закладів нового типу, а саме Центрів розвитку дитини. Такий тип дошкільного навчального закладу є перспективним і являє собою новітню форму організації надання дошкільної освіти. Відмінність його від інших закладів компенсуючого типу (або спеціальних) полягає в тому, що акцент робиться не на контингенті дітей, які можуть його відвідувати, а на освітніх послугах, які він надає: «...дошкільний навчальний заклад (центр розвитку дитини), в якому забезпечуються фізичний, розумовий і психологічний розвиток, корекція психологічного і фізичного розвитку, оздоровлення дітей, які відвідують інші навчальні заклади чи виховуються вдома» [5].

При умові розроблення на загальнодержавному рівні механізму надання інтегрованих послуг дітям з особливими освітніми потре-

бами, центри розвитку дитини можуть стати ресурсними центрами для запровадження інклюзивної освіти.

Проте, не завжди норми, прописані законодавством, виконуються на практиці. Зокрема, протиріччя виникають при забезпеченні дітей з особливими освітніми потребами необхідним реабілітаційним обладнанням. Так, відповідно до пункту 5 статті 33 «Діти, які потребують корекції зору, слуху, опорно-рухового апарату, забезпечуються засобами пересування, протезування, орієнтації і сприйняття інформації, а також іншими засобами індивідуальної корекції за рахунок держави...» Ця норма повноцінно реалізує такі зобов'язання лише в умовах спеціальних навчальних закладів, а отже, створення рівних можливостей засвоєння знань для вихованців з особливими освітніми потребами залишається декларативним.

Неузгодженість спостерігається і між нормативно-правовими актами. Зокрема, у пункті 4, статті 33, передбачається норма: «Направлення дітей до дошкільного навчального закладу (ясел-садка) компенсуючого типу здійснює відповідна психолого-медико-педагогічна консультація, діяльність якої регламентується Положенням про психолого-медико-педагогічну консультацію, затвердженим спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки та спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я».

Психолого-медико-педагогічна консультація відповідно до зазначеного Положення не має функції направлення в навчальний заклад дітей. Ця установа системи освіти надає консультативну допомогу, висновки її мають рекомендаційний характер. Серед видів діяльності консультацій, спрямованих безпосередньо на дітей, є психолого-педагогічне вивчення особливостей засвоєння ними знань, з'ясування труднощів та причин їх виникнення, визначення змісту, методів та форм навчання з метою забезпечення в навчальному процесі оптимальних умов для задоволення освітніх потреб і здобуття дітьми якісної освіти.

Внесення змін до законодавства в частині створення класів та груп з інклюзивним навчанням спонукало до пошуку механізмів запровадження таких змін.

Зокрема, у змісті Концепції розвитку інклюзивної освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 №912, визначено шляхи запровадження інклюзивного навчання. Метою розроблення Концепції було визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами.

З метою нормативного врегулювання процесу запровадження інклюзивного навчання у системі загальної середньої освіти розроблено Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України №872 від 15 серпня 2011 року. Зазначений документ описує механізм запровадження інклюзивного навчання. Основоположними є визначення умов для запровадження інклюзивного навчання, застосування особистісно-орієнтованих методів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей, індивідуалізація навчально-виховного процесу шляхом розроблення індивідуальних навчальних планів і програм, питання комплектування класів та введення посади асистента вчителя для забезпечення відповідного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

В пункті 14 Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах зазначається, що особистісно-орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя, який бере участь у розробленні та виконанні індивідуальних навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

В Україні посада асистента вчителя нова. Лише в 2010 році Міністерством праці та соціальної політики наказом Держспоживстандарту від 28.07.2010 №3273 доповнено Класифікатор професій посадою асистента вчителя. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України було прийнято рішення про введення посади асистента вчителя до Переліку посад педагогічних і науково-педагогічних працівників, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2012 року №635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року №346 і від 14 червня 2000 року №963».

Це дало можливість забезпечити конституційні права і державні гарантії педагогічним працівникам, які працюють у школах з інклюзивним навчанням на посаді асистента вчителя, передбачені для педагогічних працівників, які працюють з дітьми, які потребують корекції фізичного та / або розумового розвитку.

Водночас, посаду асистента вчителя внесено до Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 р. №1205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 22 грудня 2010 р. за №1308/18603 із розрахунку 0,5 ставки на клас.

З введенням нової посади виникає дуже багато запитань і суперечок, пов'язаних, як з вимогами до підготовки такого фахівця, як асистент вчителя, так і окресленням його функціональних обов'язків у школі. Міністерством освіти і науки розроблено кваліфікаційні характеристики асистента вчителя та листом від 25.09.2012 № 1/9-675 направлено управлінням освіти і науки обласних державних адміністрацій.

Основні завдання асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням полягають в адаптації змісту та методів навчання до можливостей і потреб дитини з особливими освітніми потребами та застосуванні під час уроку системи додаткових заходів, спрямованих на опанування навчального матеріалу.

Разом з учителем він планує до яких видів колективної діяльності на уроці він може максимально залучити дитину з особливими освітніми потребами, а на якому етапі уроку доцільною є індивідуальна робота. У зв'язку з цим, важливим моментом організації навчально-виховного процесу є диференційований підхід до навчання та вміле поєднання вчителем фронтальної, групової та індивідуальної форм роботи на уроці.

Внесення посади асистента вчителя до Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів у 2010 році викликала багато суперечностей, пов'язаних із визначенням тижневого навантаження даного працівника та оплати його праці, оскільки посада асистента вчителя не була визначена як педагогічна.

Постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 року № 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» не визначено умови та розміри оплати праці асистента вчителя, тому було рекомендовано вводити посади вихователів у загальноосвітні навчальні заклади з інклюзивним навчанням, які б виконували функції асистента вчителя з визначенням тижневого навантаження 30 годин. Таке роз'яснення надано листом міністерства від 28.09.2012 № 1/9-694 «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням».

На сьогодні дане питання залишається неврегульованим. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» № 1324 від 5 червня 2014 р. внесено зміни в частину першу статті 25 Закону України «Про загальну середню освіту», згідно якої визначено тижневе навантаження асистента вчителя 25 годин, що унеможливує забез-

печення дітям з особливими освітніми потребами повноцінного педагогічного супроводу, що негативно впливає на якість навчання.

У зв'язку із непослідовністю запровадження даної зміни та недосконалою системою фінансування, посади асистента вчителя вводяться лише в окремих загальноосвітніх навчальних закладах.

Проблемним на сьогодні залишається питання зменшення кількості дітей в класах з інклюзивним навчанням до 20 осіб та проведення корекційних занять відповідними фахівцями, що передбачено Порядком організації інклюзивного навчання. Потребує перегляду питання комплектування класів. Відповідно до зазначеного документу в класах з інклюзивним навчанням може навчатися 1-3 дитини з особливими освітніми потребами бажано однієї нозології, що суперечить принципам та філософії інклюзивної освіти.

З метою детального роз'яснення Порядку організації інклюзивного навчання Міністерством освіти і науки розроблено інструктивно-методичний лист від 18.05.12 № 1/9-384 «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». Велику увагу приділено індивідуалізації навчально-виховного процесу шляхом складання індивідуальної програми розвитку дитини. Така програма розвитку розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші) із обов'язковим залученням батьків або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Вона містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Методичний лист від 26.07.12 № 1/9-529 «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання» інформує керівників районних та міських відділів освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів про діяльність спеціалістів психологічної служби (практичних психологів і соціальних педагогів) щодо соціального і психологічного супроводу освітнього процесу, а інструктивно-методичний лист «Про визначення завдань працівників психологічної служби щодо запровадження інклюзивного навчання» від 02.01.13 № 1/9-1 чітко окреслює завдання у контексті визначених питань.

З метою вирішення питання організації підвезення учнів з порушеннями опорно-рухового апарату, зору до місця навчання (проживання) спеціально обладнаними транспортними засобами у супроводі підготовленого персоналу до Типових штатних норма-

тивів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 № 1205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 22 грудня 2010 року за № 1308/18603, уведено додаткову посаду вихователя за наявності у школі організованого підвезення учнів шкільним автобусом.

З метою забезпечення архітектурної доступності навчальних приміщень наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства від 30.12.2011 № 420 затверджено Зміну №3 до державних будівельних норм ДБН В.2.2-3-97 «Будинки та споруди навчальних закладів», які набрали чинності з 1 липня 2012 року.

Міністерство освіти і науки України листом від 13.08.2014 № 0/9-414 «Про забезпечення безперешкодного доступу до навчальних закладів» звертає увагу керівників дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та інших навчальних закладів, незалежно від їх типу та підпорядкування, на необхідність забезпечення відповідних умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами. Особливу увагу слід звернути на архітектурну доступність усіх функціонуючих навчальних закладів, а також тих, які капітально ремонтуються, та новобудов.

Відкритим є питання методичного забезпечення, залучення необхідних в кожному конкретному випадку фахівців, готовність педагогічного колективу та адміністрації навчальних закладів до прийняття дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Послуги для дітей із складними вадами розвитку є досі слаборозвиненими. Багато проблем пов'язано з подальшою профорієнтацією таких дітей та підготовкою їх до самостійного життя.

З метою реалізації права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними вадами розвитку, створюються навчально-реабілітаційні центри. Діяльність таких закладів регламентується Положенням про навчально-реабілітаційний центр, яке затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 16.08.12 № 920, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 5 вересня 2012 р. за № 1502/21814.

Навчально-реабілітаційні центри мають стати ресурсними для надання інтегрованих послуг дітям з особливими освітніми потребами, що передбачено Положенням. Окрім постійного контингенту вихованців закладу, може бути і змінний контингент — це вихованці раннього, дошкільного та шкільного віку реабілітаційного відділення, які отримують психолого-педагогічну, медико-реабілітаційну, консультативну та соціально-реабілітаційну допомогу в Центрі або в умовах сім'ї.

Низка останніх документів Міністерства освіти і науки України робить наголос на необхідності співпраці між спеціальними загальноосвітніми навчальними закладами, навчально-реабілітаційними центрами та загальноосвітніми начальними закладами з метою надання необхідної консультативної допомоги педагогам та батькам, та забезпечення колекційної складової навчально-виховного процесу у класах з інклюзивним навчанням. А саме, інструктивно-методичний лист від 08.08.2013 № 1/9-539 «Про організаційно-методичні заходи забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами», накази Міністерства освіти і науки України від 23.07.2013 № 1034 «Про затвердження заходів щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року», від 14.06.2013 № 768 «Про затвердження заходів щодо забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів».

Міністерство освіти і науки України листом від 13.08.2014 № 0/9-413 звертає увагу педагогічних працівників на особливості організації навчально-виховного процесу учнів з розумовою відсталістю та затримкою психічного розвитку, яка здійснюється на основі оновленого змісту освіти, визначеного Державним стандартом початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 р. № 607.

Відповідно до Державного стандарту визначено нові підходи до організації дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з розумовою відсталістю та затримкою психічного розвитку: інклюзивне та інтегроване навчання; формування життєвої компетентності у дітей з розумовою відсталістю як умови їх соціальної інтеграції, здатності застосовувати здобуті знання і вміння у практичній життєдіяльності.

Актуальним залишається питання фінансування інклюзивної освіти. Згідно з чинним законодавством на сучасному етапі розвитку економічних відносин фінансування навчальних закладів відбувається через механізм кошторисного фінансування. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228.

В останні роки зміни, які відбулись у практиці кошторисного фінансування, були зумовлені реформуванням бюджетної сфери і побудовою нової системи відносин в освітньому секторі економіки. Воно продовжує функціонувати і набуває нових властивостей сучасного господарювання. Такий порядок виділення коштів вра-

ховує час присутності працівників на роботі, але не дає можливості відстежувати обсяг робіт та зростання якості наданих послуг. Також, якість роботи враховується опосередковано — виходячи з рівня освіти, трудового стажу працівника, що призводить до зрівнялівки і знижує стимули до інноваційної діяльності. У працівників немає зацікавленості збільшувати обсяг чи ефективність робіт і послуг, оскільки це не впливає на оплату їхньої праці.

Навчальні заклади мають розроблений та затверджений перспективний фінансовий план, згідно з яким планується розвиток закладу. Проте навчальні заклади фінансуються з місцевих бюджетів, і, відповідно, виконання перспективних планів перебуває в залежності від розвитку виробництва в районі, спонсорської допомоги, надходжень до районного бюджету коштів та дотацій. Якщо немає належних надходжень до державного і місцевих бюджетів — немає змоги повністю профінансувати видатки закладів освіти на матеріально-технічне обладнання, утримання інфраструктури, науково-дослідну роботу тощо.

З метою фінансового забезпечення інклюзивної освіти, з ініціативи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Міністерством фінансів України постановою Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2012 року №881 внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2010 року №1149 «Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів», що забезпечує таке фінансування загальноосвітніх навчальних закладів зі спеціальними та інклюзивним класами, що визначено для спеціальних шкіл.

Отже, з моменту ратифікації Україною Конвенції ООН про права людей з інвалідністю починаються докорінні зміни в системі освіти, пов'язані з забезпеченням рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, шляхом запровадження інклюзивного навчання.

Розвиток інклюзивної освіти — не створення нової системи, а якісні та планомірні зміни системи освіти в цілому. Питання інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір є надзвичайно актуальним, особливо у контексті тих змін, які на сьогодні відбуваються в освіті і суспільстві.

Зміна акцентів у трактуванні концепції інвалідності призводить до необхідності забезпечення комплексного підходу у створенні умов, які б сприяли реалізації прав осіб з інвалідністю на рівні з іншими громадянами країни. Для цього потрібно здолати існуючі перешкоди невлаштованого соціуму, удосконалити законодавство і посилити контроль за його дотриманням, змінити у ряді випадків ставлення суспільства до проблеми інвалідності.

Політика держави у цій сфері має базуватися на вже існуючих тенденціях, світових інноваційних підходах до розв'язання проблем інвалідності та кращому практичному досвіді.

Викладений вище аналіз законодавчої бази вказує на те, що державна політика щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні формується відповідно до прийнятих міжнародних зобов'язань та нової філософії розуміння «інвалідності» в суспільстві.

Національна нормативно-правова база в галузі освіти в цілому відповідає міжнародним стандартам забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. Але не завжди прослідковується узгодженість в основних підходах щодо запровадження інклюзивної освіти в Україні як в нормативно-правовій базі зацікавлених міністерств, так і в державній політиці в цілому.

Запровадження інклюзивної освіти має відбуватися паралельно в усіх ланках освіти, що забезпечить послідовність і планомірність запропонованих змін.

Література:

1. Конституція України.
2. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів України з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» від 06.07.2010 №2442 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2442-17>
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» від 5 червня 2014 року №1324 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1324-18>
4. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 №2628-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2009 року №1124 «Про затвердження Положення про Центр розвитку дитини» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1124-2009-%D0%BF>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 15.08. 2011 №872 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>
7. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 18.05.12 №1/9-384 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/
8. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» від 25.09.2012 №1/9-675 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/32125/
9. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням» від 28.09.2012 №1/9-694 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/31601/

References:

1. Parliament of Ukraine. (1996). *Konstytutsiya Ukrainy* [The Constitution of Ukraine] (Decree No. 254к/96, June 28). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Parliament of Ukraine. (2010). *Zakon Ukrainy «Pro vnesennya zmin do zakonodavchyykh aktiv Ukrainy z pytan zahalnoyi serednoyi ta doshkilnoyi osvity shchodo orhanizatsiyi navchalno-vykhovnoho protsesu»* [The Law of Ukraine «On Amendments to Legislative Acts of Ukraine on Secondary and Primary Education on the educational process»] (Decree No. 2442, July 6). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2442-17>
3. Parliament of Ukraine. (2014). *Zakon Ukrainy «Pro vnesennya zmin do deyakyykh zakoniv Ukrainy pro osvitu shchodo orhanizatsiyi inklyuzyvnoho navchannya»* [The Law of Ukraine «On Amendments to Some Laws of Ukraine regarding the education of inclusive education»] (Decree No. 1324, June 5). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1324-18>
4. Parliament of Ukraine. (2001). *Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu»* [The Law of Ukraine «On Pre-School Education»] (Decree No. 2628-III, July 11). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
5. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2009). *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Tsentri rozvytku dytyny* [On approval of the Center for Child Development] (Regulation No. 1124, October 5). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1124-2009-%D0%BF>
6. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). *Pro zatverdzhennya Poryadku orhanizatsiyi inklyuzyvnoho navchannya u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh* [On Approving the Procedure of inclusive education in secondary schools] (Regulation No. 872, August 15). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>
7. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2012). *Instruktyvno-metodychnyy lyst «Orhanizatsiya inklyuzyvnoho navchannya u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh»* [The tools letter «Organization of inclusive education in secondary schools»] (Regulation No. 1/9-384, May 18). Retrieved from http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/
8. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2012). *Instruktyvno-metodychnyy lyst «Shchodo posadovykh obovyazkiv asystenta vchytelya»* [The tools letter «Regarding the duties of assistant teacher»] (Regulation No. 1/9-675, September 25). Retrieved from http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/32125/
9. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2012). *Lyst «Shchodo vvedennya posady vykhovatelya (asystenta vchytelya) u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh z inklyuzyvnyim navchanniam»* [Letter «Concerning the introduction of the post of counselor (assistant teachers) in secondary schools with inclusive education»] (Regulation No. 1/9-694, September 28). Retrieved from http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/31601/